

فرهنگ ایثار در اسلام و راه‌های ترویج آن در جامعه

نویسنده

سید محمود سامانی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	: سامانی، سید محمود، ۱۳۲۴
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ ایثار در اسلام و راههای ترویج آن در جامعه/نویسنده سید محمود سامانی
مشخصات نشر	: تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۷ ص. جدول
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۱۸-۵۰-۵
وضعیت فهرست‌رسانی	: فیا
موضوع	: ایثارگری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
شناسه افزوده	: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۱: ۲۴۰/۲۳۰۸۲۵ BPT۵۰
رده‌بندی دیویی	: ۲۷/۶۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۳۶۱۲۴

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

فرهنگ ایثار در اسلام و راههای ترویج آن در جامعه

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

نویسنده: سید محمود سامانی

طراح جلد: علی خورشیدپور

ویراستار ادبی: حبیب دانی‌نهرانی

صفحه‌آرا: حسین آذری

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۱۸-۵۰-۵

نوبت چاپ: اول - فروردین ۱۳۹۱

شمارگان: ۵۰ نسخه - ویژه مخاطبان خاص

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.

در صورت نقض پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پانزین‌ترلا میدان ولیعصر(عج)، خیابان دهنق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
مستوف پش ۶۱۶۲ - ۱۱۱۵۵ تلفن ۸۸۹۱۹۱۱۷ دوشکار ۸۸۹۲-۶۶
Email: Nashr@rlac.ac.ir

اهداء

«وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» آنان (اهل بیت علیهم السلام) دیگران را بر خود مقدم می‌دارند هر چند خود به آن نیازمند باشند. (سوره حشر، آیه ۹)

- تقدیم به نخستین ایثارگران مکتب اسلام، امیرمؤمنان علی (ع) و دیگر اهل بیت رسول الله که هستی خود را در راه اعتلای فرهنگ اسلام و نجات بشریت از ضلالت و گمراهی در طین اخلاص نهادند؛ اشخاصی که زیباترین و کامل‌ترین الگوها در ابعاد مختلف ایثار هستند.

- تقدیم به پیروان و تربیت‌شدگان راستین مکتب اهل بیت (ع) در تمام اعصار.

- تقدیم به ایثارگران هشت سال دفاع مقدس که با فداکاری‌های خود، درخت تنومند انقلاب اسلامی را آبیاری کردند و سرزمین تاریخی ایران را حفظ نمودند.

- تقدیم به مروّجان فرهنگ عالی ایثار و ایثارگری که با احساس مسئولیت و درک موقعیت خاص ایران عزیز در جهان کنونی، نقش سترگی را در نهادهای کردن یکی از آموزه‌های مهم اخلاقی ایفا می‌کنند.

فهرست مطالب

۹		سخن ناشر
۱۱		مقدمه
۱۳		طرح مسأله و تبیین موضوع
۱۵		سؤالات پژوهش
۱۶		اهداف و ضرورت ها
۱۶		فرضیه های تحقیق
۱۷		پیشینه تحقیق
۱۸		منابع تحقیق
۱۸		نوآوری و جنبه جدید بودن تحقیق
۱۸		روش تحقیق
۱۸		ساختار تحقیق
		فصل اول: کلیات
۲۳		۱. مفهوم شناسی ایثار
۲۳		۱.۱. ۱. معنای ایثار
۲۳		۱.۱. ۱. معنای لغوی ایثار
۲۶		۱.۱. ۲. معنای اصطلاحی ایثار
۲۷		۲. ارتباط ایثار با مفاهیم و اصطلاحات نزدیک به آن
۲۷		۲.۱. رابطه ایثار با سخاوت
۲۹		۲.۲. رابطه ایثار با بر
۲۹		۲.۳. رابطه ایثار با جود
۳۱		۲.۴. رابطه ایثار با انعام
۳۱		۲.۵. رابطه ایثار با زهد
۳۱		۲.۶. رابطه ایثار با اتفاق
۳۳		۲.۷. رابطه ایثار با مواسات
۳۴		۳. تقابل ایثار با برخی از مفاهیم
۳۴		۳.۱. تقابل ایثار با بخل و شح
۳۷		۴. انواع ایثار و مصادیق آن
۳۸		۵. ایثار همراه دیرینه فطرت

۳۹	۶. ایتار انبیاء الهی
۴۱	نتیجه
۴۳	فصل دوم: ایتار در قرآن کریم
۴۶	ایتار جان
۵۵	ایتار مال
۶۱	شروط و ضوابط اخلاقی در ایتار
۶۲	نتیجه
	فصل سوم: جایگاه ایتار در سنت و سیره عملی معصومان(ع)
۶۷	۱. ایتار در سنت پیامبر(ص) و اهل بیت(ع)
۶۸	ایتار در سخن امیرمؤمنان علی(ع)
۷۱	ایتار در سخنان دیگر معصومان(ع)
۷۴	ایتار در سخنان برگزگان اسلام
۷۵	۲. ایتار در سیره عملی پیامبر(ص) و اهل بیت(ع)
۷۵	ایتار در سیره عملی رسول خدا(ص)
۷۹	ایتار در سیره عملی دیگر معصومان(ع)
۹۱	۳. ایتار در میان مسلمانان صدر اسلام
۹۱	الف. ایتار مهاجران
۹۲	ب. ایتار انصار
۹۷	ایتار، سیره مستعرب مسلمانان
۹۸	راه‌های کسب ایتار
	فصل چهارم: آثار و فواید ایتار
۱۰۱	آثار و فواید دنیوی
۱۰۱	آثار فردی
۱۰۳	آثار اجتماعی
۱۱۲	آثار و فواید اخروی
	فصل پنجم: راهکارهای ترویج فرهنگ ایتار در جامعه
۱۱۵	شناخت موانع و عوامل بازدارنده
۱۱۶	آسیب‌ها و موانع نهادینه شدن فرهنگ ایتار
۱۲۱	راهکارهای ترویج فرهنگ ایتار
۱۲۵	نقش اجتماع در ترویج فرهنگ ایتار

۱۲۸	روش‌های ترویج غیر حضوری فرهنگ ایثار
۱۳۸	راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت بر اساس خط مشی‌های برنامه‌های توسعه
۱۴۹	مراحل ترویج و نهادینه کردن فرهنگ ایثار
۱۴۹	نقش خانواده در ترویج فرهنگ ایثار
۱۶۹	راهکارهای ترسیم و ترویج زیبایی‌های فرهنگ و ایثار
۱۶۹	راهکارهای دیگر ترویج فرهنگ ایثار
۱۷۳	نتیجه‌گیری
۱۷۶	کتابنامه
۱۸۴	واژگان کلیدی
۱۸۵	فهارس

سخن ناشر

«بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه، هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد و با انحراف فرهنگ، هرچند جامعه از بعدهای اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد ولی پوچ و میان‌بُهی است. اگر فرهنگ جامعه‌ای وابسته و مرتزق از فرهنگ غرب باشد، ناچار دیگر ابعاد آن جامعه به جانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و بالاخره در آن مستهلک می‌شود و موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد» (امام خمینی (ره)، صحیفه نور، ج ۱۵: ۱۶).

رشد و توسعه اقتصادی و یا سیاسی بدون توجه به ارزشهای والای فرهنگی می‌تواند موجبات سستی و اعوجاج در اصول اعتقادی و ملی جامعه را فراهم آورد. پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات با انجام تحقیقات و پروژه‌های پژوهشی و نیز برگزاری نشستهای علمی با اصحاب علم و فرهنگ و ارایه نتایج حاصل در قالب «گزارش پژوهش» و یا «کتاب»، تلاش خود را مصروف گسترش ارزشهای اصیل فرهنگی می‌کند.

امید است با بهره‌گیری از توان علمی پژوهشگران، بتوان گام مؤثری در برنامه‌ریزی جامع توسعه کشور برداشت.

اثر حاضر، نتیجه پژوهشی است در موضوع «فرهنگ ایثار در اسلام و راه‌های ترویج آن در جامعه» به کوشش سید محمود سامانی که در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد.

مقدمه

ایثار از شاخه‌ها و زیرمجموعه‌های علم اخلاق است و پیش از آنکه پدیده‌ای دینی باشد، امری انسانی و متعلق به فطرت عدالت‌خواه و حق‌طلب انسان‌ها و جامعه بشری است. فرهنگ ایثار، عمری به درازای عمر بشر دارد و با آفرینش انسان، قرین است. در تمام فرهنگ‌ها، ایثار و ازخودگذشتگی، ستوده می‌شود و از مقوم‌های جامعه محسوب می‌گردد. چنین ارزش مهم بشری از دیرباز مورد توجه ادیان و ملل مختلف قرار گرفته و بازتاب گسترده‌ای در ادبیات، تاریخ و اساطیر ملی و مذهبی تمام ملل، از جمله ایران، داشته است.

دین مبین اسلام به‌عنوان کامل‌ترین دین و متحول‌کننده بینش‌ها و نگرش‌ها، به فرهنگ ایثار، با توجه به اثرگذاری آن در تمام ابعاد فردی و اجتماعی، توجه ویژه‌ای داشته است. ایثار در قاموس اسلامی، تضمینی برای پویایی و حیات مکتب عزت‌بخش و ارزش‌آفرین اسلام است. از این‌رو در دین اسلام، فرهنگ ایثار و ایثارگری از جایگاه رفیعی برخوردار بوده و قرآن و سنت بدان اهمیت داده است. سیره پیامبر(ص) و اهل بیت(ع)، سرشار از بروز رفتارهای ایثارگریانه‌ای است که می‌تواند برای تمامی انسان‌ها سرمشق قرار گیرد. علاوه بر آن، سیره برخی از مسلمانان راستین صدر اسلام همچون بعضی از مهاجرین و انصار، ضامن اقتدار و عظمت جامعه اسلامی در آن زمان بوده است.

فرهنگ ایثار در مکتب تشیع، جایگاه ویژه‌ای دارد و از مهم‌ترین ویژگی‌های آن به شمار می‌رود. به برکت همین فرهنگ بوده که حقایق اسلام و مکتب اهل بیت (ع) پس از قرن‌ها هنوز زنده و پابرجاست.

ایثار، فواید و ثمرات بسیاری دارد که از آن جمله می‌توان به نقش مؤثر آن در امنیت ملی اشاره کرد. فرهنگ ایثار و شهادت، سرمایه فناپذیری است که نقش بی‌بدیلی در رهایی از بحران‌های امنیت و حفظ و تثبیت ارزش‌های ملی و احیای آن‌ها ایفا می‌کند. مفاهیم و مضامین مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت و جهاد، از جمله مفاهیم اساسی هویت دینی و ملی است که در ترویج، توسعه و آموزش آن‌ها به نسل‌های آینده باید تلاش گسترده‌ای انجام گیرد. یکی از مهم‌ترین آموزه‌های انقلاب اسلامی نیز ترویج فرهنگ مقاومت و الگوهای بیداری در سرتاسر جهان است.

دنیای معاصر با بحرانی عظیم تحت عنوان بحران ارزش‌ها مواجه شده است؛ بحرانی که به واسطه دور ماندن از ارزش‌های بشری، الهی و دینی پدید آمده است. از این‌رو یکی از دغدغه‌های مهم متفکران بشردوست در دنیای جدید، ترویج ارزش‌های انسانی در عرصه دنیای کنونی می‌باشد؛ زیرا این ارزش‌ها عمیق‌ترین لایه واقعیات اجتماعی هستند که لایه‌های بالاتر بر روی همین بستر شکل می‌گیرند. بنابراین مطالعه ارزش‌ها در حیطه جامعه‌شناسی از اهمیتی خاص برخوردار است و در مورد آن‌ها مطالعات وسیعی صورت گرفته، اما متأسفانه در ایران، مطالعات در این زمینه اندک بوده است.

بنابراین چنانچه فرهنگ ایثار به درستی حفظ گردد و به نسل‌های بعد انتقال داده شود، سعادت جامعه را برای همیشه تضمین خواهد کرد و چنانچه به فراموشی سپرده شود، لطمه‌های جبران‌ناپذیری را متوجه جامعه خواهد ساخت.

منظور از فرهنگ ایثار، مجموعه نظام ارزش‌ها، باورها و الگوهای هنجاری است که منجر به بروز نقش‌ها، رفتارها و روابط اجتماعی‌ای خواهد شد که برخاسته از جهان‌بینی اسلامی، فرهنگ عاشورای حسینی و در نهایت آرمان‌های انقلاب اسلامی و اندیشه‌های امام راحل (ره) و جامعه ایثارگران است. هشت سال دفاع مقدس در کشورمان، منجر به رواج مفاهیم ارزشی از قبیل فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه گردید و این مفاهیم در میان مردم، به‌ویژه نوجوانان و

جوانان ایرانی، جایگاه ویژه‌ای یافت و حفظ و پاسداری از ارزش‌هایی که حاصل خون صدها هزار شهید و جان‌فشانی‌های سربازان دلیر و ایثارگران از جان‌گذاشته اسلام است، به یکی از دغدغه‌های اصلی نهادهای مختلف تبدیل شد.

در این پژوهش، یکی از صدها آموزه اسلامی و اخلاقی به نام فرهنگ ایثار در اسلام مورد بررسی قرار گرفته است. در فراهم ساختن این اثر، به ده‌ها سایت اینترنتی مراجعه و مقالات بسیاری در خصوص جهاد و شهادت و ایثار مطالعه شده است و از انواع تفسیرها، منابع روایی، تاریخ و سیره و نرم‌افزارهای مختلف مانند نورالعرفان و دانشنامه نبوی، نور السیره، جامع التفسیر و غیره استفاده شده است. علی‌رغم کم‌حجم بودن این پژوهش، مطالب جمع‌آوری شده به گونه‌ای دسته‌بندی و چینش شده که مورد توجه مخاطبان واقع شود و نگارنده امید آن دارد که با انتشار آن گامی، هرچند کوچک، در عرصه پژوهش در خصوص یکی از موضوعات مهم و اثرگذار در اجتماع برداشته باشد. نویسنده اذعان دارد که مجموعه گردآمده به هیچ روی کامل نیست و امیدوار است با یادآوری خوانندگان فاضل و دانشمند، کاستی‌های آن را در آینده جبران نماید.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از مسئولان محترم پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت ارشاد اسلامی که زمینه به ثمر نشستن و چاپ و نشر این کتاب را فراهم ساختند، سپاسگزاری نمایم؛ از جناب دکتر مرنیدی، رئیس محترم پژوهشگاه، جناب دکتر اخوان، مسئول محترم پژوهش، جناب دکتر شرف‌الدین، رئیس پیشین پژوهشگاه ارشاد اسلامی قم، و نیز جناب دکتر سروری، رئیس محترم گروه دین و فرهنگ، که با سعه صدر و پیگیری مستمر در به ثمر نشستن این تحقیق مشوق بودند، تشکر ویژه دارم. همچنین از جناب دکتر یوسف‌زاده و دیگر افرادی که به هر طریقی زحمتی را متقبل شدند، قدردانی می‌نمایم.

طرح مسأله و تبیین موضوع

این تحقیق درباره فرهنگ ایثار در اسلام و راه‌های ترویج آن در جامعه بحث می‌کند. ایثار در لغت به معنای ترجیح و مقدم داشتن دیگری بر خود در کسب سود و منفعت یا پرهیز از زیان به دیگری است و به عبارتی، ایثار خود را برای آسایش دیگران به رنج افکندن است. ایثار در مورد چیزهایی معنی پیدا می‌کند که متعلق به خود انسان بوده، مورد نیاز و مفید باشند و به

فرد نیازمند، بدون چشم‌داشت اهدا شوند. انسان هنگامی می‌تواند منفعت خود را فدای مصلحت دیگری و جامعه نموده و رفتارهای ایثارگرانه از خود بروز دهد که از نظر روانی به مراحل بالاتر کمال دست یافته باشد. در بینش الهی و اسلامی، ایثار از راه‌های رسیدن به کمال و مقام ابرار معرفی شده و موجب جلب رأفت الهی، رستگاری، دریافت پاداش بهشت و قرب الهی دانسته شده است.

در بررسی فرهنگ ایثار، لازم است موارد مختلفی همچون مفهوم‌شناسی ایثار، ارتباط آن با مفاهیم دیگری همچون اتفاق، زهد، برّ، سخا و تقابل آن با مفاهیمی مانند بخل و اسراف و همچنین اهداف، موانع، شروط، ضوابط، فواید و در نهایت آفات ایثار مورد بررسی و توجه قرار گیرند. از سری دیگر، ضروری است که مواردی همچون ویژگی‌های ایثارگران واقعی، انواع ایثار، راه‌های ترویج آن در جامعه و موانع نهادینه شدن فرهنگ ایثار و... مشخص گردند. پژوهش‌هایی که تاکنون در مورد ایثار انجام شده، غالباً تک‌بعدی بوده و تمام مطالب ذکرشده را پوشش نمی‌دهند. اغلب کارهای انجام‌شده، با توجه به شرایط موجود و مقتضیات زمان، بیشتر ناظر به ایثار جان و شهادت در راه خدا هستند و از چگونگی ترویج و راهکارهای نهادینه کردن ایثار در جامعه، که منشأ آثار مثبت فراوانی است، کمتر سخن به میان آمده است. از این‌رو، نظر به اهمیت موضوع، بحث ایثار نیازمند مطالعه، واکاوی و بازخوانی جدی است. تحقیق نسبتاً جامع در این خصوص و شناساندن جایگاه، اهمیت و آثار ایثار و برجسته نمودن شاخصه‌های آن و همچنین بسط ارزش‌ها و معرفی الگوهای عملی می‌تواند کمک مؤثری به بروز بیشتر رفتارهای ایثارگرانه به شکل عام داشته باشد که این امر منجر به تقویت انگیزه کمک به هم‌نوع (مثلاً از طریق ایثار مالی) و حفظ کشور و نظام اسلامی در شرایط بحرانی (از طریق ایثار جان) می‌شود.

هنگامی که فداکاری از محدوده فردی و خانواده فراتر می‌رود و به دیگران و کل جامعه تعلق می‌گیرد، شایسته به‌کارگیری واژه ایثار خواهد بود. خوشبختانه زمینه بروز چنین رفتارهایی در جامعه اسلامی فراهم است و اعتقادات قوی مذهبی و علایق ملی از آن جمله‌اند که همواره زمینه‌ساز فرهنگ ایثار در جامعه بوده‌اند. اما شناخت بیشتر جایگاه ایثار و ایثارگران واقعی و شروط و ضوابط آن از نظر دین و فرهنگ اسلامی و همچنین فهم ارتباط میان مفاهیم

اخلاقی از سوی مردم، موجب روی آوردن آحاد جامعه به فرهنگ ایثار خواهد شد. این طرح بر آن است که تا حد امکان، کاستی‌های بحث ایثار در کارهای انجام‌شده را شناسایی و زوایای مختلف این موضوع را از لایلای متون تفسیری، روایی، تاریخ، سیره و منابع دیگر استخراج نماید و مجموعه‌ای نو و دسته‌بندی‌شده را در اختیار علاقه‌مندان قرار دهد تا آنان با فرهنگ ایثار و ایثارگری در اسلام آشنایی بیشتری پیدا کنند و در انتقال این فرهنگ به دیگران و احیای آن در جامعه تلاش نمایند.

سؤالات پژوهش

با توجه به مطالب یادشده، سؤالاتی مطرح است:

سؤال اصلی تحقیق

ایثار در فرهنگ اسلام چه جایگاهی دارد و راهکارها، عوامل و زمینه‌های ترویج و نهادینه شدن فرهنگ ایثار در جامعه کدامند؟

سؤالات فرعی تحقیق

- ایثار در قرآن کریم، سنت و سیره معصومان(ع) چه جایگاهی دارد؟
- مفهوم ایثار چه نسبتی با مفاهیم مشابه چون برّ، انفاق، سخاوت، احسان و... دارد؟
- شروط و ضوابط اخلاقی در رفتارهای ایثارگرانه کدامند؟
- رده‌آورد، آثار و فواید فردی و اجتماعی ایثار چیست؟
- موانع نهادینه شدن فرهنگ ایثار در جامعه چیست؟
- نقش ایثار در امنیت ملی چیست؟
- چه راهکارهایی برای ترویج فرهنگ ایثار می‌توان در نظر گرفت؟
- نهادهای جامعه چه نقشی در ترویج فرهنگ ایثار می‌توانند داشته باشند؟

اهداف و ضرورت‌ها

- ایثار از محورهای مهم اخلاق و بهترین وسیله ارتباط بین افراد جامعه است و به همین دلیل در مکتب غنی اسلام و آیات و روایات مورد تأکید فراوان قرار گرفته و بدان پرداخته شده است. با این حال، امروزه، همانند بسیاری از مفاهیم مهم اخلاقی، به دلایلی در جامعه کم‌رنگ جلوه می‌نماید. از این رو لازم است با تحقیق؛ ابعاد، آثار و نقش آن بیشتر به مردم شناسانده شود تا وسیله راهنمایی جامعه قرار گیرد که خود منجر به نوعی همزیستی مسالمت‌آمیز میان اقشار مختلف اجتماع خواهد شد.

- شناخت نا کافی مردم از فرهنگ ایثار ایجاب می‌کند که ابعاد آن به آحاد جامعه -با توجه به اینکه فرهنگ ایثار در حل برخی از مشکلات اجتماعی کمک می‌کند- شناسانده شود.

-الگودهی با الهام از قرآن کریم، سیره معصومان(ع) و ایثارگران صدر اسلام به افراد جامعه و تشویق و ترغیب ایشان به ایثار برای رسیدن به کمال نیز از دیگر اهداف تحقیق در این زمینه می‌باشد.

-پرکردن بخشی از کاستی‌ها و حلاهای اطلاعاتی و پژوهشی در رابطه با موضوع و ایجاد زمینه و فضا سازی برای ارائه کارهای جدید نیز بخشی از اهداف پژوهش در این راستاست.

-احیا و بازخوانی برخی از مفاهیم مهم اخلاقی که شرایط زمان ضرورت آن را اقتضا می‌کند و تاکنون کار شایسته‌ای در خصوص آن صورت نگرفته، ضروری می‌نماید. بدیهی است طرح مباحث مهمی همچون ایثار در عصر مدرن که انحطاط اخلاقی را مآل دامنگیر آن می‌شود، لازم است.

-کم‌رنگ شدن برخی از موضوعات اخلاقی و رفتارهای اسلامی همانند رفتارهای ایثارگرایانه در اثر عواملی چون تهاجم فرهنگی، احیا و القای مکرر این مفاهیم را در جامعه طلب می‌کند، مضافاً بر آنکه از رسالت‌های انقلاب اسلامی، احیای فرهنگ اسلام در جامعه و آشنا ساختن مردم به خصوص نسل جوان با مفاهیم ارزشی و آموزه‌های مهم اخلاقی و نهادینه کردن فرهنگ آنهاست. بنابراین، کار بر روی چنین موضوعاتی توجیه منطقی و لازم را دارد.

فرضیه‌های تحقیق

۱. نهادینه شدن فرهنگ ایثار، نقش زیادی در سالم سازی و حفظ جامعه از بحران‌ها دارد.
۲. ایثار از عوامل به کمال رسیدن فرد و جامعه محسوب می‌شود.

۳. کم‌رنگ شدن برخی از ارزش‌های اخلاقی و دینی در جامعه، مانع جدی در مسیر ترویج فرهنگ ایثار در جامعه است.

۴. نهادهای جامعه بستر و زمینه‌ساز نهادینه کردن فرهنگ ایثار هستند.

پیشینه تحقیق

پس از کناش و جست‌وجوی فراوان و با ملاحظه طرح‌های در دست اجرا درباره موضوع ایثار، این نتیجه به دست آمد که در خصوص ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، آثار اندکی - بیشتر به صورت مقاله - به رشته تحریر در آمده و کار نسبتاً جامعی در مورد ایثار در فرهنگ اسلامی و چگونگی ترویج آن در جامعه ارائه نشده است. کتاب «ایثار» از علیرضا یوسفی در دو جلد با قطع کوچک منتشر شده که بیشتر مطالب آن ارتباط تنگاتنگی با موضوع پژوهش ندارد و معجونی از اطلاعات گوناگون اخلاقی و تربیتی است و بخش قابل توجهی از آن به ایثارگران واقعه عاشورا و هشت سال دفاع مقدس مردم ایران اختصاص دارد.

چندین مجموعه مقاله نیز در ارتباط با ایثار و فرهنگ شهادت، به مناسبت برگزاری همایش‌های مختلف در جای‌جای کشور، تدوین شده که اغلب، ناظر به دوران دفاع مقدس و ایثارگری‌های مردم شریف ایران به ویژه مشکلات جانبازان و خانواده‌های شهدا هستند. از جمله این کارها، می‌توان به «آیه‌های ایثار»، «فرهنگ ایثار و شهادت» و... اشاره کرد.

از دیگر تحقیقات انجام‌شده در این باره، پایان‌نامه‌ها و پروژه‌هایی هستند که با توجه به سیاست‌های بنیاد شهید انقلاب اسلامی و بنیاد امور جانبازان و ایثارگران و برخی دیگر از نهادهای مرتبط، و با سفارش و حمایت آنان به رشته تحریر درآمده‌اند. به‌رغم تعدد این‌گونه آثار، روشن است که هریک از این متولیان براساس نیازها و برنامه‌ریزی‌های خود عمل کرده‌اند. به‌عنوان مثال با توجه به تبعات جنگ تحمیلی، بیشتر پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی بر روی جانبازان و خانواده شهدا متمرکز شده‌اند و می‌توان گفت که از ارائه راهکارهای ترویج ایثار در سطح کلان جامعه و حتی استخراج دقیق و کامل ایثار از فرهنگ اسلامی، تهی هستند و موضوع ایثار در این‌گونه پژوهش‌ها اغلب بحثی فرعی و مقدماتی است. از این‌رو تحقیقی نسبتاً جامع درباره «فرهنگ ایثار در اسلام و راهکارهای ترویج آن در جامعه» ضروری می‌نماید و موضوعی تأثیرگذار در جامعه است.

منابع تحقیق

در این پژوهش تلاش شده تا نخست فرهنگ ایثار، از لایه‌های منابع مختلف تفسیری، تاریخی، اخلاقی و دیگر منابع اسلامی، استخراج و جمع‌آوری گردد و سپس ذیل عناوین خاص و به صورت موضوع اصلی آورده شود تا مطالب مربوط، آسان‌تر در دسترس همگان قرار گیرد. ثانیاً با گردآوری انواع راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار، مهم‌ترین آن‌ها گزینش و دسته‌بندی شده و برخی راهکارهای جدید در این زمینه ارائه گردیده است. از مهم‌ترین منابع این پژوهش، نرم‌افزارهای اسلامی مانند جامع الاحادیث، نور العرفان، جامع التفسیر، دانشنامه نبوی، نور السیره، اخلاق اسلامی و نیز سایت‌های مختلف اینترنتی اعم از داخلی و خارجی می‌باشند. همچنین از کتابخانه‌هایی مانند کتابخانه تخصصی ایثار و شهادت و کارهای انجام‌شده درباره ایثار و شهادت، استفاده شده است.

نوآوری و جنبه جدید بودن تحقیق

پرداختن یکجا به ابعاد مختلف موضوع ایثار، استفاده از منابع متنوع و متضاد اعم از منابع شیعه و اهل سنت، کارکردهای ایثار در جامعه و ارائه راهکارهایی جدید برای نهادینه کردن فرهنگ ایثار می‌تواند از نوآوری‌های تحقیق محسوب شود.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پروژه، تحقیق اسنادی است. بدین معنا که برای یافتن پاسخ پرسش‌های مورد نظر، به منابع مکتوب اعم از داده‌های کتب تاریخی و سیره‌ای، روایی، تفاسیر، متون عرفانی و دیگر منابع مرتبط با موضوع، مراجعه و مطالب مربوط، استخراج و فیش‌برداری شده‌اند. همچنین از رایانه و امکانات نرم‌افزاری استفاده شده است. در برخی عرصه‌ها نیز از روش تحلیلی و تفسیری استفاده گردیده است.

ساختار تحقیق

نوشتار حاضر از چکیده، مقدمه، چهار فصل و نتیجه‌گیری تشکیل شده است. محورهای موضوع ایثار در این تحقیق عبارت‌اند از:

۱. مفهوم‌شناسی ایثار و ارتباط آن با برخی موضوعات اخلاقی نزدیک به ایثار و بیان تفاوت‌ها و همچنین تبیین تقابل ایثار با مفاهیمی همچون بخل و شح و...؛
 ۲. پرداختن به موضوع ایثار به‌عنوان مفهومی شناخته‌شده برای بشر به دلیل گرایش فطری انسان‌ها به رفتارهای ایثارگرانه و اصول اخلاقی مشترک میان ادیان الهی و ارائه بحث مصداقی درباره ایثار؛
 ۳. بیان دیدگاه قرآن کریم درباره ایثار و ارائه نظرات مفسران مشهور ذیل آیات مربوط به ایثار و برداشت‌های قرآنی از آن؛
 ۴. بررسی ایثار در سنت و سیره عملی معصومین(ع)؛
 ۵. اقسام ایثار، درجات و مراتب آن؛
 ۶. آثار و فواید ایثار؛
 ۷. نقش ایثار در امنیت ملی، کاهش ناامنی‌های اجتماعی و سالم‌سازی فضای جامعه؛
 ۸. شروط و ضوابط اخلاقی در رفتارهای ایثارگرانه و بررسی آفات ایثار همانند حرص، بخل، منت، خودبینی و...؛
 ۹. راه‌های ترویج و نهادینه کردن فرهنگ ایثار؛
 ۱۰. شیوه‌های تشویق به ایثار؛
 ۱۱. نقش ایثار در تفاهم میان ملت‌ها و صلح و هم‌زیستی آنها؛
 ۱۲. ویژگی‌های مروجان ایثار.
- با توجه به محورهای یادشده، فصول تحقیق عبارت‌اند از:
- فصل اول: مفهوم‌شناسی ایثار. در این فصل ضمن تعریف لغوی و اصطلاحی ایثار، رابطه آن با مفاهیم نزدیکی چون سخاوت، برّ و... بررسی شده است.
 - فصل دوم: ایثار در قرآن کریم. در این فصل در مورد ایثار در قرآن با تکیه بر مباحث جدید علمی و برداشت‌های مفسران برجسته و همچنین انواع و مصادیق آن بحث شده است.
 - فصل سوم: ایثار در سنت و سیره معصومان(ع). در این فصل میزان توجه معصومین(ع) به مقوله ایثار و انعکاس این توجه در رفتار و کردار ایشان بررسی شده است.
 - فصل چهارم: آثار و فواید ایثار. در این فصل تلاش شده است تا آثار فردی و اجتماعی ایثار و نقشی که فرهنگ ایثار در سالم‌سازی فضای جامعه ایفا می‌کند، بررسی شود.

۲۰ فرهنگ ایثار در اسلام و راه‌های ترویج آن در جامعه

- فصل پنجم: راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار در جامعه. در این فصل علاوه بر ارائه راهکارهای تشویق به ایثار و فرهنگ‌سازی در این زمینه، موانع و عوامل بازدارنده در این رابطه و همچنین نقش خانواده‌ها، نهادهای تعلیم و تربیت و رسانه‌ها در زمینه فرهنگ‌سازی ایثار بررسی شده است.

- نتیجه‌گیری

- کتابخانه

- فهرست